

ВІДГУК

кандидата мистецтвознавства, доцента кафедри кінознавства
Київського національного університету театру, кіно і телебачення
імені І.К. Карпенка-Карого

ЖУРАВЛЬОВОЇ ТЕТЯНИ ВАСИЛІВНИ

та заслуженого діяча мистецтв України, професора кафедри звукорежисури
Київського Національного Університету Культури і Мистецтв

БАРБИ ІГОРЯ ДАВИДОВИЧА

на творчий мистецький проєкт та його наукове обґрунтування

ОМЕЛЯНЧУКА ВЛАДИСЛАВА ОЛЕКСАНДРОВИЧА

«РЕЖИСЕРСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ТВОРЕННЯ КАТАРСИСУ В ІГРОВОМУ КІНО»

подані до захисту на здобуття ступеня доктора мистецтва
за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво»
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»

Актуальність теми дослідження. Актуальність поданого до захисту творчого мистецького проєкту Владислава Омелянчука не викликає сумнівів, оскільки проблема катарсису належить до фундаментальних категорій мистецтвознавства й водночас залишається одним із найменш операціоналізованих понять у сучасній теорії кінорежисури. Попри багатовікову традицію осмислення катарсису як естетичної категорії, питання про те, якими саме режисерськими засобами й у якій послідовності можна свідомо конструювати умови для його виникнення в ігровому кіно, досі не отримало системного прикладного розв'язання.

Упродовж останніх десятиліть аудіовізуальна культура зазнала суттєвих трансформацій: експансія стрімінгових платформ, перехід до індивідуальних екранів та фрагментація глядацької уваги радикально змінили умови сприйняття екранного твору, витісняючи спільне кінотеатральне переживання ізольованим споживанням контенту.

Водночас соціальні потрясіння, кризи ідентичності та наслідки повномасштабного російського вторгнення загострюють суспільний запит на мистецтво, здатне виконувати терапевтичну й відновлювальну функцію. У цих умовах здатність режисера свідомо й відповідально працювати з механізмами глибинного емоційного впливу перестає бути виключно творчою інтуїцією і набуває статусу професійної компетенції, що потребує теоретичного осмислення.

Актуальність роботи посилюється також потребою оновлення методик підготовки режисерів аудіовізуальних мистецтв, оскільки традиційна фахова освіта зосереджена переважно на драматургічних моделях побудови конфлікту, тоді як практика сучасного кіно — зокрема українського — демонструє випадки глибокого катарсичного ефекту, що виникає за мінімальної або відсутньої сюжетної дії, завдяки візуально-пластичним, акустичним і монтажним засобам. Звернення автора до систематизації цього ширшого інструментарію є своєчасним і практично затребуваним.

Окремої уваги заслуговує те, що дослідження спирається не лише на теоретичний аналіз, а й на власну творчу практику здобувача, верифіковану у форматі відеолекції «Момент катарсису». Такий підхід забезпечує роботі необхідний рівень достовірності та надає їй виразної практичної цінності.

Таким чином, дослідження Владислава Омелянчука є актуальним у науково-теоретичному, художньо-практичному та освітньому вимірах, відповідає сучасним викликам розвитку аудіовізуального мистецтва України і спрямоване на розв'язання важливої проблеми оновлення професійного інструментарію кінорежисера.

Наукова новизна результатів наукового обґрунтування. Наукове обґрунтування Владислава Омелянчука є цілісним міждисциплінарним дослідженням, що перебуває на стику режисури ігрового кіно, феноменології кіносприйняття, нейроестетики та теорії екранного простору. Наукова новизна роботи полягає передусім у тому, що автор здійснює синтез трьох дотепер методологічно розрізнених напрямів — феноменології кіносприйняття (В. Собчак, Т. Ельзессер, М. Хагенер), нейроестетики кіно (В. Галлезе, М. Герра) та теорії синестезійної природи екрану — у єдину прикладну модель, що досі не мала послідовного втілення на рівні режисерської методології.

Найвагомішим самостійним результатом роботи є авторська концепція «режисерської матриці впливу» — інтегративної моделі, що поєднує драматургічний,

акторський, візуально-пластичний, аудіальний та монтажний виміри режисерського інструментарію в єдину мультисенсорну систему. На відміну від попередніх досліджень, де катарсис розглядався переважно як наслідок драматургічної конструкції — «дуги напруги» та кульмінаційної розв'язки, — автор переконливо доводить, що глибокий емоційний відгук глядача формується завдяки системній, а не поодинокій дії виражальних засобів.

Суттєвим внеском у теорію режисури є визначення трьох принципів взаємодії компонентів матриці — синергії, ієрархії та поступовості — та трьох фаз механізму її дії: сенсорного залучення, акумуляції напруги й розрядки з трансформацією. Запропонована структура дозволяє по-новому осмислити закономірності формування катарсичного переживання і може слугувати теоретичною базою для подальших досліджень глядацької рецепції.

Значною науковою новизною характеризується також дослідження національної специфіки катарсису в українському ігровому кіно: автор простежує еволюцію від міфопоетичної символіки та етнографічного коду поетичного кіно 1960-х років до «травматичного реалізму» доби Незалежності, виявляючи домінування тілесного коду над логоцентричним та орієнтацію на відновлення суб'єктності — що формує самобутню постколоніальну модель, відмінну від сусідніх кінематографічних традицій.

Принциповою новизною є й сам дослідницький ракурс: перенесення акценту з нормативного естетичного розуміння катарсису як одномоментного результату на розуміння його як керованого психофізіологічного процесу, що створює умови для очищення, але не гарантує його як детермінований наслідок. Автор переконливо доводить, що режисерський інструментарій може виступати не інтуїтивним, а свідомо конструйованим засобом емоційної, етичної та соціально-терапевтичної дії.

Теоретичне та практичне значення результатів наукового обґрунтування. Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні наукових уявлень про механізми емоційного впливу екранного твору на глядача. Дослідження розширює понятійний апарат сучасного мистецтвознавства, вводячи поняття «режисерської матриці впливу» та уточнюючи зміст категорії «екранний катарсис» як динамічного процесу, що виникає у площині взаємодії когнітивних і тілесних реакцій реципієнта.

Робота складається з анотацій (українською та англійською мовами), вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (131 найменувань), фільмографії та додатків. Загальний обсяг роботи становить 150 сторінки, з яких 118 сторінок основного тексту.

Автором здійснено масштабну систематизацію теоретичних джерел на перетині феноменології кіно, нейроестетики, культурології та практичного режисерського досвіду. Результатом цієї роботи стала цілісна концептуальна модель, що легітимізує режисерську матрицю впливу як повноправний інструмент свідомого конструювання умов катарсичного переживання, а не лише як предмет теоретичної рефлексії.

Практичне значення дослідження є особливо вагомим. Основні положення та висновки роботи мають прикладний характер і можуть використовуватися у навчальному процесі закладів вищої мистецької освіти під час викладання дисциплін «Режисура аудіовізуальних творів», «Теорія та практика монтажу», «Робота режисера з актором», «Психологія художньої творчості» та «Історія кіно»; у науково-методичній роботі — для розробки лекційних курсів і спецсемінірів; у творчо-виробничій практиці — як методичний інструментарій для режисерів і сценаристів. Створена у межах дослідження відеолекція «Момент катарсису» може безпосередньо слугувати наочним навчальним посібником для студентів творчих спеціальностей.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження пройшли належну наукову та творчу апробацію, яка підтвердила достовірність отриманих висновків і їхню практичну значущість.

Основні теоретичні положення роботи були представлені на п'яти наукових конференціях, зокрема на Міжнародній науково-творчій конференції «Культурні орієнтації українського суспільства у сфері аудіовізуального мистецтва: сучасні виклики та проблеми», Міжнародній науково-практичній конференції «Митець. Мистецтво. Споживач. Зміна диспозицій», IX Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні дослідження в галузі культури і мистецтва» та інших фахових наукових форумах, де отримали позитивну оцінку наукової спільноти.

Важливим підтвердженням наукової зрілості дослідження є наявність трьох одноосібних публікацій у фахових виданнях, що відповідають вимогам МОН України, зокрема у Науковому віснику Київського національного університету театру, кіно і

телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. Ці статті відображають ключові результати роботи та демонструють послідовність і цілісність наукового пошуку автора.

Окремої уваги заслуговує практична складова апробації творчого мистецького проєкту: результати дослідження було представлено у форматі майстер-класів для студентів кафедри режисури телебачення та публічного показу мистецької складової проєкту на кафедрі режисури та драматургії кіно і телебачення. Такий формат апробації дозволив перевірити ефективність запропонованого режисерського інструментарію не лише в теоретичній, а й у безпосередній педагогічній та творчій практиці.

Сукупність проведених апробацій підтвердила доцільність запропонованої автором моделі та її готовність до впровадження в освітню й професійну практику.

Характеристика мистецької складової творчого проєкту. Мистецькою складовою дослідження є відеолекція «Момент катарсису» — самостійний аудіовізуальний твір, який водночас виконує функцію практичної реалізації та верифікації теоретичної моделі «режисерської матриці впливу».

Структура екранної роботи вибудована як наскрізна лінія занурення глядача: від початкового емоційного налаштування — через послідовну декомпозицію окремих вимірів матриці (драматургічного, акторського, візуально-пластичного, аудіального, монтажного) — до їхнього фінального синтезу. Робота розпочинається прологом, що поєднує інтерв'ю класиків світового кінематографа з візуальною метафорою входу глядача в кінопростір із фільму «Новий кінотеатр "Парадізо"», після чого оповідь послідовно розкриває дію кожного компонента режисерського інструментарію на конкретному кінематографічному матеріалі.

На відміну від традиційних навчальних фільмів, «Момент катарсису» не обмежується ілюструванням теоретичних положень: автор вибудовує роботу таким чином, щоб глядач мав змогу безпосередньо, на власному сенсорному досвіді, простежити кумулятивний ефект взаємодії всіх вимірів матриці, який перевищує суму окремих складових. Це дозволяє відеолекції функціонувати одночасно як науково-популярний та як художньо-дослідницький твір.

Суттєвою перевагою роботи є її побудова на широкому масиві кінематографічного матеріалу — як світового ігрового кіно, так і українських фільмів різних історичних

періодів, — що дозволяє декларувати теоретичні положення, та разом з тим демонструвати їхню дієвість засобами самого кінематографа.

Загалом автору вдалося досягти балансу між науковою аргументованістю та художньою виразністю: «Момент катарсису» є доступним як для фахової аудиторії, так і для студентської, що засвідчує мистецьку зрілість проекту та його безпосередню освітню цінність.

Дискусійні положення та зауваження. Окремі положення наукового обґрунтування мають дискусійний характер, що є цілком закономірним для дослідження, яке є мультидисциплінарним. Зокрема, доцільним було б докладніше обґрунтувати межі верифікованості поняття «катарсичний ефект» у практичному застосуванні авторської моделі: оскільки йдеться про індивідуальну психофізіологічну реакцію глядача, розширення дослідження емпіричними даними глядацької рецепції (опитуваннями, спостереженнями за фокус-групами) посилює б доказовий потенціал запропонованої матриці. У розділі, присвяченому аналізу режисерських стратегій в ігровому кіно, було б корисно ширше залучити порівняльний аналіз із новітніми зарубіжними дослідженнями глядацької нейрофізіології, що дозволило б ще виразніше окреслити місце авторської концепції в сучасному міжнародному науковому контексті.

Певну дискусію може викликати питання універсальності «режисерської матриці впливу» щодо жанрово різних форм ігрового кіно: автор переконливо демонструє її дію на матеріалі драматичного та артхаусного кінематографа, однак перспективним напрямом подальших досліджень могла б стати перевірка окремих компонентів моделі на матеріалі жанрового, зокрема комедійного та жанрово-розважального кіно.

Автором самостійно окреслено перспективу адаптації матриці до документального й гібридного (docufiction) кіно — цей напрям видається продуктивним, і його доцільно було б хоча б частково окреслити вже в межах поданого дослідження, оскільки саме гібридні форми набувають дедалі більшого значення в сучасній українській кінопрактиці воєнного й повоєнного періоду.

Водночас зазначені зауваження мають рекомендаційний та дискусійний характер, стосуються переважно перспектив подальшого розвитку дослідження і жодним чином не знижують його наукової, практичної та мистецької цінності.

Загальний висновок і оцінка наукового обґрунтування

Творчий мистецький проєкт Владислава Олександровича Омелянчука — відеолекція «Момент катарсису» та його наукове обґрунтування «Режисерський інструментарій творення катарсису в ігровому кіно» виконані на високому науковому, методологічному та художньому рівнях.

Представлене дослідження характеризується актуальністю, науковою новизною, логічною завершеністю, внутрішньою цілісністю та вагомим практичним значенням. Автору вдалося поєднати фундаментальний теоретичний аналіз феноменології кіносприйняття та нейроестетики з практичною творчою реалізацією, що забезпечило переконливість висновків та високий рівень достовірності отриманих результатів.

Особливої уваги заслуговує створення авторської концепції «режисерської матриці впливу» — цілісної, структурованої моделі, що не обмежується узагальненням наявних підходів, а пропонує власний прикладний інструментарій організації катарсичного впливу в ігровому кіно, що є вагомим внеском у розвиток сучасної теорії режисури.

Високої оцінки заслуговує й мистецька складова проєкту — відеолекція «Момент катарсису». Автору вдалося створити аудіовізуальний твір, який може виступати самостійним художньо-педагогічним висловлюванням, здатним порушувати важливі питання природи глядацького сприйняття та етичної відповідальності режисера у роботі зі складним емоційним матеріалом.

Результати дослідження пройшли належну апробацію на наукових конференціях, у фахових наукових публікаціях та під час практичної діяльності автора. Представлені у роботі висновки є аргументованими, логічно обґрунтованими та підтвердженими як теоретичним аналізом, так і практичним матеріалом мистецької складової проєкту.

Наукове обґрунтування засвідчує високий рівень професійної підготовки здобувача, його здатність до самостійного наукового пошуку, критичного мислення, генерації нових наукових ідей та успішного впровадження результатів дослідження у творчу й освітню практику.

Як головний висновок зазначимо, що представлена робота є завершеним, самостійним та оригінальним науково-мистецьким дослідженням, яке має важливе значення для розвитку теорії та практики режисури аудіовізуальних мистецтв і мистецької освіти в Україні.

Творчий мистецький проєкт Владислава Олександровича Омелянчука «Момент катарсису» та його наукове обґрунтування «Режисерський інструментарій творення катарсису в ігровому кіно» відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України до творчих мистецьких проєктів та їх наукових обґрунтувань, поданих на здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва. Владислав Олександрович Омелянчук заслуговує на присвоєння ступеня доктора мистецтва за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво».

Кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри кінознавства
Київського національного університету
театру, кіно і телебачення
імені І.К. Карпенка-Карого

ЖУРАВЛЬОВА Т. В.

Заслужений діяч мистецтв України,
професор кафедри звукорежисури
Київського національного
університету культури і мистецтв

БАРБА І. Д.

Підпис *Журавлової Т. В.*
ЗАСЕДЧУ

О. Д. Барба

Підпис *Барби І. Д.* засвідчую.
Начальник ВК *Барба І. Д.*
"03" 08 20 26.

